

Strategije saradnje sa Srbijom 2023-2028.

Odobreno od strane Upravnog odbora 14. decembra 2023. godine

European Bank
for Reconstruction and Development

Prevod originalnog teksta dokumenta EBRD daje samo radi pogodnosti čitaoca. Iako je EBRD u razumnoj meri vodila računa da obezbedi autentičnost prevoda, EBRD ne garantuje niti potvrđuje tačnost prevoda. Oslanjanje na bilo koji takav prevod, biće na sopstveni rizik čitaoca. EBRD, njeni zaposleni ili agenti ni pod kojim okolnostima neće biti odgovorni čitaocu ili bilo kome drugom za bilo kakvu netačnost, grešku, propust, brisanje, nedostatak i/ili bilo kakvu izmenu bilo kog sadržaja prevoda, bez obzira na uzrok, ili za bilo kakvu štetu koja iz toga proizlazi. U slučaju bilo kakvog neslaganja ili kontradiktornosti između engleske i prevedene verzije, engleska verzija će imati prednost.

Sadržaj i Rečnik pojmova

European Bank
for Reconstruction and Development

Sadržaj		Glosar ključnih termina			
Rezime	4	ABI	Godišnje poslovne investicije	JPP	Javno-privatno partnerstvo
Kratak pregled aktivnosti EBRD-a i stanja u Srbiji	5	AFD	Francuska razvojna agencija	KfW	Kreditanstalt für Wiederaufbau
I.. Implementacija prethodne Strategije (2018-2023)	6	ASB	Savetodavna podrška MSP	MMF	Međunarodni monetarni fond
Ključni rezultati tranzicije postignuti tokom perioda implementacije prethodne Strategije	6	BDP	Bruto domaći proizvod	MOR	Međunarodna organizacija rada
Izazovi u implementaciji i ključne pouke	8	CBAM	Mehanizam za prekogranično prilagođavanje ugljenika	MRE	Ministarstvo rudarstva i energetike
II Ekonomski kontekst	9	CDP	Cassa Depositi e Prestiti	MSP	Malo i srednje preduzeće
Makroekonomski kontekst i prognoza za period Strategije	9	CGAP	Akcioni plan za korporativno upravljanje	NDC	Nacionalno utvrđeni doprinosi
Ključni izazovi u tranziciji	10	CPI	Indeks potrošačkih cena	OCD	Organizacija civilnog društva
III Prioriteti Vlade i angažovanje aktera	12	DP	Državno preduzeće	ODA	Zvanična razvojna pomoć
IV Definisanje prioriteta Strategije saradnje sa Srbijom	13	E&S	Ekološka i socijalna pitanja	OE	Obnovljiva energija
V Okvir aktivnosti i rezultata	14	EE	Energetska efikasnost	OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
VI Mapiranje komplementarnosti međunarodnih partnera u oblastima u kojima posluje EBRD	17	EIB	Evropska investiciona banka	OIE	Obnovljivi izvori energije
VII Rizici po implementaciju i ekološke i socijalne implikacije	18	EU	Evropska unija	PPP	Paritet kupovne moći
VIII Procena donatorskog sufinansiranja	19	FI	Finansijska institucija	SB	Svetska banka
Aneks – Politička procena	20	GEFF	Kreditna linija za zeleno finansiranje	SDI	Strane direktne investicije
		GET	Zelena ekonomska tranzicija	TMT	Tehnologija, mediji, telekom
		GHG	Gas sa efektom staklene bašte	TS	Tehnička saradnja
		IEA	Međunarodna agencija za energiju	WBIF	Investicioni okvir za Zapadni Balkan
		IFC	Međunarodna finansijska korporacija	WiB	Program „Žene u biznisu“
		IKT	Informaciona i komunikaciona tehnologija	YiB	Program „Mladi u biznisu“
		IT	Informaciona tehnologija	ZB	Zapadni Balkan
		ITA	Industrija, trgovina i agrobiznis		

Obaveze koje je Srbija preuzela u odnosu na političke principe iz člana 1. Sporazuma o osnivanju Banke i njihova primena traju od usvajanja prethodne Strategije saradnje sa Srbijom, u skladu s njenim naporima u pravcu implementacije sveobuhvatnog reformskog programa u kontekstu pridruživanja EU. Srbija je zvanični kandidat za prijem u EU od 2012. godine i trenutno je u procesu pregovora o pridruživanju EU. U isto vreme, i dalje postoje mnogi izazovi. Srbija, konkretno, deli neke ključne institucionalne slabosti sa zemljama ZB, uključujući i oblast vladavine prava i borbe protiv korupcije.

Kao najveća zemlja na ZB, Srbija ima snažan potencijal za rast koji proizlazi iz dobro diverzifikovane ekonomije i njene pozicije kao regionalnog centra na raskršću nekoliko infrastrukturnih koridora. Ekonomija je u protekloj deceniji zabeležila dobre rezultate i uspešno prebrodila pandemiju virusa COVID-19, beležeći pad od samo 0,9 procenata u 2020. godini, nakon čega je usledio oporavak 2021-22. godine. Zajedno s politikama usmerenim ka privlačenju SDI, makroekonomska i politička stabilnost podstakla je rast, dok pridruživanje EU nastavlja da predstavlja ključni eksterni oslonac daljim reformama. Uprkos tome, u uslovima restriktivnije globalne monetarne politike i slabijih prognoza, javne finansije su 2022. godine bile pod povećanim pritiskom, jer su povećanje inflacije i uvoz skupe energije znatno povećali fiskalno opterećenje. Dugoročni potencijal rasta zavisiće od daljeg napretka u približavanju EU.

Iako Srbija beleži bolje rezultate od svojih suseda na Zapadnom Balkanu po svim tranzicionim aspektima EBRD-a, ona još uvek zaostaje za zemljama EU u pogledu brojnih pokazatelja. Država nastavlja da igra značajnu ulogu u ekonomiji, sa velikim državnim preduzećima (DP) koja opterećuju državni budžet i u nekim slučajevima narušavaju konkurenciju. Mada je usvajanje Strategije državnog vlasništva i upravljanja privrednim subjektima koji su u vlasništvu RS za period od 2021. do 2027. i pratećih propisa predstavljalo pozitivne korake, Banka će nastaviti da se zalaže za unapređenje korporativnog upravljanja po svim prioritetima u ovoj strategiji. U privatnom sektoru, MSP se i dalje suočavaju sa nedovoljnim pristupom finansiranju i stručnom znanju, pored ostalog u pogledu zelene tranzicije i ključnih digitalnih veština, što ograničava njihovu produktivnost. Globalna energetska kriza takođe je otkrila znatne strukturne slabosti u energetskom sektoru u Srbiji koji zavisi od lignita. Banka će nastojati da ubrza prelazak na zelenu energiju podržavanjem ambicija Srbije u pogledu razvoja obnovljivih izvora energije i rada na dekarbonizaciji, pored ostalog kroz energetske efikasnost, uz istovremeni dalji rad na reformama energetskih DP. Takođe će se podstaći dalja integracija sa EU i susedima na ZB, kao i regionalni razvoj unutar Srbije, uključujući kroz finansiranje ključnih železničkih i drumskih koridora i digitalne konektivnosti. Takođe će biti potrebno da se ojača ekološka infrastruktura i cirkularna ekonomija, kada je to moguće kroz angažovanje privatnog sektora.

S tim na umu, Banka namerava da radi na realizaciji sledećih strateških prioriteta u Srbiji u periodu 2023-2028. godina:

- Ubrzavanje zelene energetske tranzicije u Srbiji;
- Jačanje konkurentnosti i produktivnosti privatnog sektora i njegovog pristupa finansiranju; i
- Finansiranje održive infrastrukture i jačanje regionalne povezanosti.

Kratak pregled aktivnosti EBRD-a i stanja u Srbiji

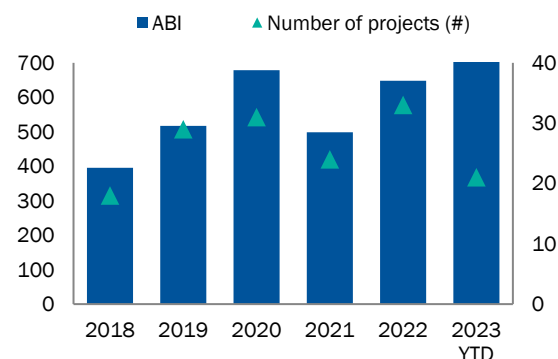

European Bank
for Reconstruction and Development

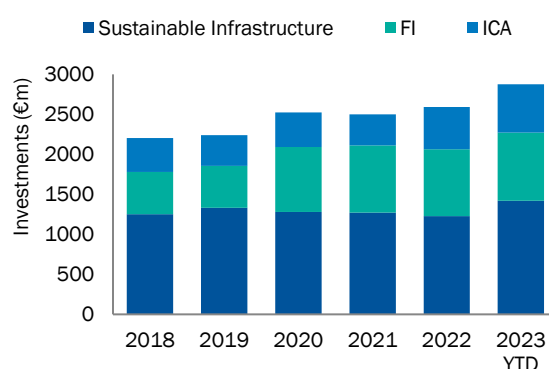
Investicione aktivnosti EBRD-a u Srbiji (zaključno sa novembrom 2023. godine)

Portfolio	2,843 mIn EUR	Aktivni projekti	153
Udeo u kapitalu	3%	Operativna sredstva	2,063 mIn EUR
Udeo privatnog sektora ¹	78,5%	Neto kumul. obim investicija	8.786 mIn EUR

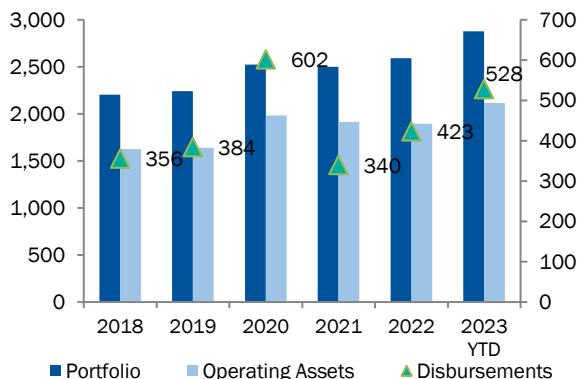
Godišnji obim poslovanja i projekti

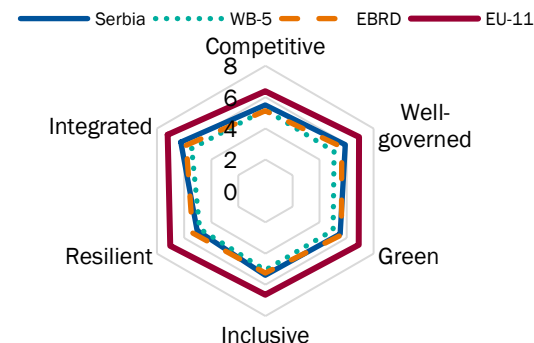
Struktura portfolija

Dinamika portfolija

Tranzicioni jazovi²

Srbija – osnovni podaci

	Srbija	Uporedne ekonomije
Broj stanovnika (u milionima) ³ (2022)	6,9	BIH (3,5) Crna Gora (0,6) Sev. Makedonija (2,1)
BDP po glavi stanovnika (paritet kupovne moći, USD) ³ (2022)	23.920	BIH (18.464) Crna Gora (25.927) Sev. Makedonija (20.053)
Gustina novih kompanija ⁴ (novoregistrovani na 1.000 stanovnika, 2020)	2	BIH (1) Crna Gora (7,9) Sev. Makedonija (3,5)
Nezaposlenost (%) ⁵ (2022)	8,7	BIH (12,7) Crna Gora (14,7) Sev. Makedonija (14,4)
Nezaposlenost mladih (%) ⁵ (2022)	24,4	BIH (35) Crna Gora (29,4) Sev. Makedonija (32,5)
Učešće žena u radnoj snazi (%) ⁵ (2022)	51	BIH (41,1) Crna Gora (52,1) Sev. Makedonija (44,3)
Energetski intenzitet (potrošnja energije/BDP) (GJ/2015 USD) ⁶ (2020)	14,7	BIH (16,7) Crna Gora (10,5) Sev. Makedonija (10,3)
Intenzitet emisija/BDP (kgCO2/2015 USD) (2020) ⁶	1,0	BIH (1,2) Crna Gora (0,6) Sev. Makedonija (0,6)

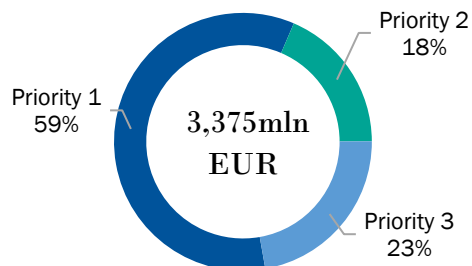
¹ Kumulativna ulaganja Banke: petogodišnji pokretni proseki portfolija; ² Cf. Izveštaj EBRD o tranziciji 2022-2023; ³ IMF WEO; ⁴ Istraživanje i baza podataka SB o preduzetništvu; ⁵ MOR; ⁶ IEA

1. Implementacija prethodne strategije (2018-2023)

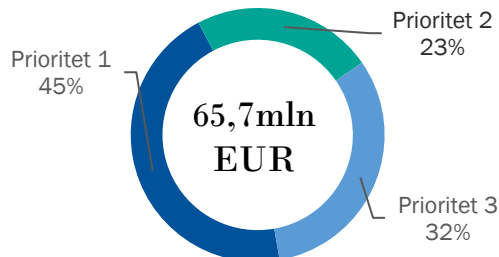
1.1. Ključni rezultati tranzicije ostvareni tokom perioda implementacije prethodne strategije (1/2)

Usklađenost sa Strategijom 2018-2023.

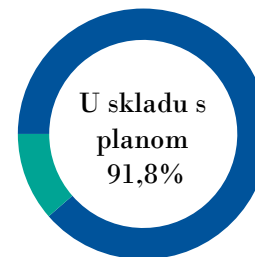
Kumulativni godišnji obim poslovanja (ABI)

Tehnička pomoć i investicioni grantovi

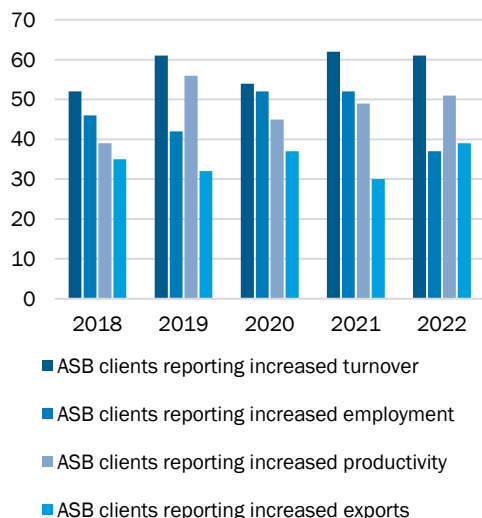
Učinak u pogledu uticaja na tranziciju¹

Prioritet 1

Jačanje konkurentnosti i korporativnog upravljanja unapređenjem kapaciteta privatnih kompanija i reformisanjem odabranih DP i javnih komunalnih preduzeća.

Savetodavna podrška za MSP

Ključni rezultati tranzicije

- Obezbeđeno je skoro 200 miliona EUR putem kreditnih linija, finansiranja trgovine i garancija iz Okvira EBRD-a za otpornost kako bi se pomoglo kompanijama da zadovolje kratkoročne potrebe za likvidnošću i prebrode krizu pandemije virusa COVID-19.
- Pružene su prilagođene savetodavne usluge za 430 MSP, sa fokusom na digitalizaciji, strategiji i finansijskom upravljanju, a preko 1000 njih je dobilo podršku kroz inicijative za obuku i izgradnju kapaciteta. Prošireni su programi „Žene u biznisu“, „Blue Ribbon“ i „Star Venture“ za podršku inovativnim startapima s visokim potencijalom u oblasti finteka i HR-a, između ostalog.
- Obezbeđen kredit od 80 miliona EUR za razvoj naučno-tehnoloških parkova u gradovima Nišu, Čačku i Kruševcu, kao i za izgradnju Bio4 kampusa u Beogradu, što predstavlja doprinos infrastrukturi koja omogućava kritične inovacije.
- Obezbeđena je podrška u vidu izgradnje kapaciteta i promovisanja u vezi s određenim aspektima izdavanja zelenih obveznica, čime je dat doprinos prvoj državnoj emisiji Srbije i razvoju lokalnih tržišta kapitala.
- Odobrena kreditna linija za likvidnost u iznosu od 300 miliona EUR energetske DP, EPS-u, kako bi im se omogućilo da se izbore sa efektima energetske krize, uz rad na politici i tehničkoj pomoći u vezi sa opsežnim uslovima vezanim za dekarbonizaciju i upravljanje.
- Ostala postignuća u oblasti upravljanja uključuju:
 - pružanje pomoći u izradi Strategije državnog vlasništva i upravljanja privrednim subjektima koji su u vlasništvu Republike Srbije za period od 2021. do 2027. godine i Akcionog plana radi unapređenja rezultata DP i usklađivanja standarda korporativnog upravljanja sa međunarodnim najboljim praksama;
 - pružanje podrške implementaciji Akcionih planova za korporativno upravljanje (CGAP) i politika državnog vlasništva u velikim državnim preduzećima, uključujući uspostavljanje jedinice za usklađenost poslovanja i unapređenog nadzornog odbora u operateru železničkog prevoza putnika „Srbija Voz“;
 - podršku reformi privredne inspekcije, uključujući kroz uspostavljanje kontakta centra za prijavljivanje nepravilnosti, kao i uvođenja e-inspekcije;
 - digitalizaciju državnih usluga, uključujući kroz obuku preko 850 državnih službenika i širenje korišćenja elektronskih sertifikata.

1. Učinak u pogledu uticaja na tranziciju odražava koliko je verovatno da će projekti ostvariti uticaj na tranziciju koji se od njih očekuje prilikom potpisivanja. Izračunato na osnovu aktivnog portfolija (starijeg od 2 godine)

1. Implementacija prethodne strategije (2018-2023)

1.1. Ključni rezultati tranzicije ostvareni tokom perioda implementacije prethodne strategije (2/2)

Prioritet 2

Jačanje integracije unapređenjem transportne mreže, podržavanjem reforme regionalne povezanosti i unapređenjem energetske interkonektivnosti.

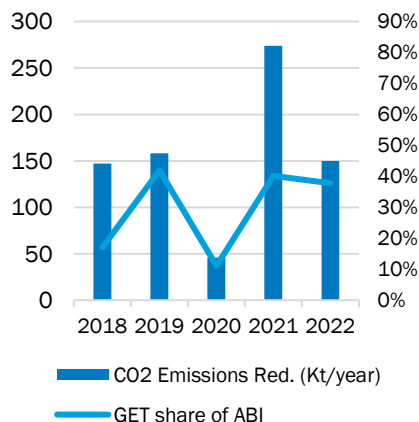
Ključni tranzicioni rezultati

- Pružena je pomoć u razvoju železničkog sektora u Srbiji kroz potpisivanje kredita u iznosu od 550 miliona EUR sa više tranši za brzu prugu Beograd-Niš, za modernizaciju i unapređenje železničke pruge duge 230km na Koridoru X.
- Obezbeđeno je 100 miliona EUR za modernizaciju voznog parka i depoa „Srbija voza“ i 85 miliona EUR (sufinansirale EU i EIB u okviru Investicionog okvira za Zapadni Balkan (WBIF) za izgradnju dela Rute 7, „Autoputa mira“, koji povezuje Niš i Prištinu.
- Potpisan je prvi IKT projekat u okviru WBIF-a (18 miliona EUR) u 2020. godini za finansiranje projektovanja i izgradnje optičke širokopojasne infrastrukture i drugi državni kredit 100 miliona EUR u 2021. godini za finansiranje njenog daljeg širenja u ruralnim područjima, čime se proširuje pristup brzom internetu tako da obuhvati 900 škola i javnih ustanova, kao i do 225.000 domaćinstava.
- Obezbeđen je kredit od 40 miliona EUR s državnom garancijom državnoj kompaniji za distribuciju električne energije EDS za sprovođenje projekta pametnih brojila usmerenog na smanjenje tehničkih i komercijalnih gubitaka, kao i dalju integraciju obnovljive energije u sistem.
- Odobren je kredit od 72 miliona EUR i mobilisano oko 100 miliona EUR privatnih finansijskih sredstava kao deo prvog velikog JPP u Srbiji za finansiranje modernizacije Aerodroma Beograd, ključnog regionalnog čvorišta.
- Pružena je pomoć u uspostavljanju Portala regionalnih privrednih registara (BIFIDEX), koji obuhvata 1,5 miliona pravnih lica i podatke 2,2 miliona fizičkih lica iz četiri registra (uključujući Srbiju), i nastavljena podrška naporima Privredne komore ZB u pogledu zalaganja za ekonomsku integraciju, promovisanja investicija i informacija o COVID-19 relevantnih za poslovanje.

Prioritet 3

Pružanje podrške Zelenoj ekonomiji jačanjem energetske efikasnosti, unapređenjem obnovljive energije i promovisanjem održivih praksi.

Ključni kvantitativni rezultati

Ključni tranzicioni rezultati

- Odigrana vodeća uloga u jačanju upravljanja čvrstim otpadom kroz obezbeđenje 75 miliona EUR za finansiranje velikog regionalnog programa za upravljanje čvrstim otpadom (takođe prvo sufinansiranje sa AFD u regionu) i 72,25 miliona EUR za izuzetno značajno JPP u Beogradu za upravljanje čvrstim otpadom.
- Pružena je pomoć MRE u vezi s pripremom i sprovođenjem prve aukcije OIE iz koje su uspešno proistekli projekti na bazi energije vetra i solarne energije od preko 400 MW. To je uključivalo široku podršku u vezi sa odgovarajućim zakonskim i podzakonskim propisima. Takođe je pružena pomoć u izradi Nacionalnog energetskeg i klimatskog plana Srbije i dijagnostičke analize Pravedne tranzicije.
- Obezbeđeno je 18 miliona EUR za prestanak korišćenja starih kotlova na ugalj u Kragujevcu i pružena je pomoć MRE u izradi investicionog programa koji obuhvata više gradova, a ima za cilj uvođenje OIE u sisteme daljinskog grejanja i mera za unapređenje energetske efikasnosti u objektima javne namene i stambenim objektima širom zemlje.
- Ojačan je javno-privatni dijalog kroz podršku osnivanju OIE Srbija, vodećeg poslovnog udruženja u Srbiji koje se bavi obnovljivom energijom.
- Pružena je pomoć u identifikovanju ključnih ekoloških izazova i utvrđivanju mape puta za prioritizaciju zelenih investicija putem Akcionog plana za zeleni grad (GCAP) u Beogradu.
- Obezbeđeni su krediti vredni preko 45 miliona EUR za Program za otpornost na klimatske promene i navodnjavanje u Srbiji (SCRIP) u cilju finansiranja izgradnje i obnove primarne infrastrukture za navodnjavanje širom zemlje i pružena je podrška izradi Nacionalne strategije navodnjavanja Srbije.
- Pokrenut je prvi GEFF u Srbiji i finansirano je unapređenje energetske efikasnosti u objektima javne namene u Beogradu i Vojvodini.

1. Implementacija prethodne strategije (2018-2023)

1.2. Izazovi u implementaciji i ključne pouke

Kontekst implementacije

Kao najveća zemlja na Zapadnom Balkanu, Srbija ima snažan potencijal za rast koji proističe iz dobro diverzifikovane ekonomije i njene pozicije kao regionalnog centra na raskršću nekoliko infrastrukturnih koridora. Ekonomija je u protekloj deceniji zabeležila dobre rezultate i uspešno prebrodila pandemiju virusa COVID-19, beležeći pad od samo 0,9 procenata u 2020. godini, nakon čega je usledio oporavak 2021-22. godine. Zajedno sa politikama usmerenim ka privlačenju SDI, makroekonomska i politička stabilnost podstakla je rast, dok pridruživanje EU nastavlja da predstavlja ključni eksterni oslonac daljim reformama. Iako Srbija ima bolje rezultate od svojih suseda na ZB po svim tranzicionim aspektima EBRD-a, ona još uvek zaostaje za zemljama EU po više pokazatelja. Država nastavlja da igra značajnu ulogu u ekonomiji, sa velikim DP koja opterećuju državni budžet i narušavaju konkurentnost u nekim sektorima. Napredak se ostvaruje, ali su potrebna dodatna korporatizacija i unapređenje upravljanja, uključujući jačanje nadzornih i vlasničkih funkcija. U privatnom sektoru, MSP i dalje se suočavaju sa nedovoljnim pristupom finansiranju i stručnom znanju, pored ostalog u pogledu zelene tranzicije i ključnih digitalnih veština, što ograničava njihovu produktivnost. Globalna energetska kriza otkrila je znatne strukturne slabosti u energetskom sektoru koji u Srbiji zavisi od lignita, uključujući neadekvatno upravljanje javnih preduzeća, nedovoljno ulaganje u infrastrukturu i nedostatak napretka u razvoju obnovljivih izvora energije, na čijem se rešavanju sada radi. Banka će nastaviti tesnu saradnju sa drugim međunarodnim finansijskim institucijama (MFI) kako bi promovisala obnovljivu energiju i zagovarala dekarbonizaciju, istovremeno ubrzavajući napore, u pravcu daljih ključnih reformi DP, posebno u oblasti upravljanja. Takođe će se podstaći dalja regionalna integracija, uključujući kroz podržavanje ključnih železničkih i drumskih koridora zajedno sa EU i EIB, i korišćenje donatorskih platformi kao što je WBIF, kao i unapređenje ekološke infrastrukture, uz mobilizaciju učešća privatnog sektora kada je to moguće.

Izazovi u implementaciji

- Predostrožan pristup komercijalizaciji, privatizaciji i izazovima korporativnog upravljanja otežao je napore u pravcu poboljšanja produktivnosti i korporativnog upravljanja DP
- Postojeće prepreke za investicije u energiju iz obnovljivih izvora, uključujući kašnjenja u organizovanju prve aukcije, ograničile su mogućnosti za projekte u oblasti energije vetra i solarne energije
- Korišćenje direktno dodeljenih ugovora u okviru bilateralnih međuvladinih sporazuma pruža ograničene mogućnosti za Banku da podrži ključne infrastrukturne projekte
- Poteškoće u radu s manjim opštinama na pripremi i sprovođenju infrastrukturnih projekata (npr. putem inicijativa „Zelenih gradova“) zbog ograničenih kapaciteta
- Iako visoke SDI svedoče o poboljšanju poslovnog okruženja, na njega i dalje negativno utiču siva ekonomija, nedosledna regulativa i slabo korporativno upravljanje

Ključne pouke i put napred

- U tesnoj koordinaciji sa MMF-om i drugim MFI, dalje promovisanje reforme korporativnog upravljanja u odabranim DP, uz istovremeno traženje novih mogućnosti za JPP
- Nastavak nuđenja tehničke podrške za uklanjanje prepreka komercijalno održivim projektima u sektoru obnovljive energije i traženje mogućnosti da se sa vlastima radi na dekarbonizaciji (npr. pripreme za implementaciju CBAM u EU)
- Dalja snažna koordinacija sa MFI i razmatranje mogućnosti korišćenja kombinovanog finansiranja, posebno sa investicionim grantovima EU/WBIF-a, kako bi se podstakle investicije u infrastrukturu
- Dopunjavanje investicija izgradnjom ključnih kapaciteta i razmatranje mogućnosti da se koriste programi za više gradova u oblastima kao što su energetska efikasnost zgrada i daljinsko grejanje, što je od presudnog značaja za dekarbonizaciju
- Dalje zalaganje za reforme koje će poboljšati poslovno okruženje i koje počinjavu na približavanju EU

2. Ekonomski kontekst

2.1. Makroekonomski kontekst i prognoze za period Strategije

Srbija – Glavni makroekonomski pokazatelji

	2020.	2021.	2022.	2023*
Rast BDP-a (% g/g)	-0.9	7.7	2.5	1.8
CPI inflacija (% prosek)	1.6	4.1	12.0	12.4
Državni bilans (% BDP-a)	-8.0	-4.1	-3.2	-2.8
Saldo bilansa tekućih transakcija (% BDP)	-4.1	-4.2	-6.9	-2.3
Neto SDI (% BDP-a) [minus označava priliv]	-6.3	-6.9	-7.2	-6.1
Spoljni dug (% BDP-a)	65.8	68.4	69.3	n.a.
Bruto rezerve (% BDP-a)	28.8	30.8	32.1	n.a.
Bruto dug opšteg nivoa države (% BDP-a)	57.8	57.1	55.6	n.a.
Stopa nezaposlenosti, 15+ (%)	9.0	10.1	9.5	n.a.
Nominalni BDP (milijardi \$)	53.4	62.8	63.5	75.0

Izvor: Nacionalni organi, NBS, MOR, MMF.

*Brojke za 2023. na bazi projekcija,

U protekloj deceniji, Srbija je povećala svoj životni standard za trećinu, pretvorila znatan budžetski deficit u suficit i smanjila stopu nezaposlenosti za više od 50%. Ipak, na kraju 2021. godine BDP po glavi stanovnika i dalje je ispod polovine nivoa u EU-27. U BDP-u dominiraju usluge, dok se rast suštinski bazira na izvozu, koji se znatno povećao zahvaljujući konstantno visokim prilivima SDI u proizvodnom sektoru. Srbija je izuzetno dobro prebrodila krizu prouzrokovanu pandemijom virusa Covid-19, koristeći svoju dobro diverzifikovanu industrijsku i poljoprivrednu bazu i solidnu fiskalnu poziciju.

Makroekonomska stabilnost je očuvana uprkos složenom okruženju. Godinu 2022. je obeležila inflacija, energetska kriza, povećanje deficita bilansa tekućih transakcija i usporavanje rasta. Inflacija je uglavnom bila podstaknuta cenama hrane i goriva, kao povećanjem regulisanih cena električne energije i gasa, dostižući vrhunac početkom 2023. i postepeno usporavajući nakon toga. Spoljni računi su se postepeno normalizovali, nakon šoka izazvanog porastom cena uvoza energije. Nakon perioda rekordno niskih referentnih kamatnih stopa, monetarna politika je znatno pooštrena kako bi se obuzdala inflacija. Deviznim kursom se i dalje čvrsto upravljalo i ostao je stabilan u odnosu na evro, uz podršku rekordno visokih rezervi i snažnog priliva stranih direktnih investicija. Ekonomska aktivnost počela je da raste sredinom 2023. godine.

Javne finansije su bile pod pritiskom, ali su i dalje održive. Fiskalne potrebe su se povećale kako bi se podržao energetske sektor i ublažio uticaj inflacije na stanovništvo, dok je ekonomska aktivnost oslabila. Pooštavanje globalne monetarne politike doprinelo je pogoršanju spoljnih finansijskih uslova. Kako bi se osigurala likvidnost i izgradili dodatni baferi u uslovima neizvesnosti, vlasti su krajem 2022. zamenile Instrument za koordinaciju politike sklopljen sa MMF-om, koji nije predviđao povlačenje sredstava, dvogodišnjim Stend-baj aranžmanom. Početkom 2023. godine, Srbija je takođe uspešno plasirala dve emisije evroobveznica na eksterno tržište.

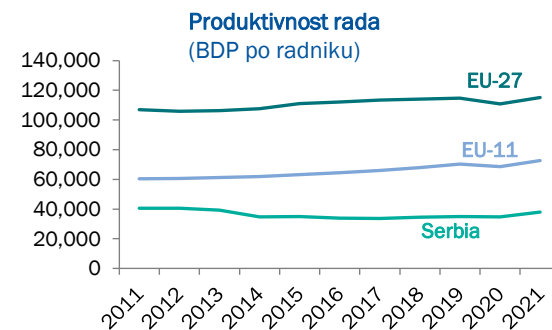
Očekuje se da će ekonomija i dalje rasti sporijim tempom. Slaba globalna prognoza, posebno za glavne trgovinske partnere u evrozoni, uticaće na spoljnu potražnju. Na izgleda rasta na kraći rok utiče i padajuća, ali i dalje visoka inflacija, viši troškovi uvoza energije i pooštreni uslovi finansiranja na lokalnim i globalnim tržištima. Očekuje se da će nastavak velikih javnih investicija pozitivno uticati na ekonomsku perspektivu Srbije. Potencijal dugoročnog rasta zavisi od implementacije programa strukturnih reformi.

2. Ekonomski kontekst

2.2 Ključni izazovi u tranziciji (I/II)

Konkurentnost (5.9)

- **Produktivnost rada** u Srbiji **zaostaje** za uporedivim i naprednim zemljama.
- **Država nastavlja da igra ključnu ulogu.** Sektor DP je veliki i znatno neefikasniji od privatnog sektora, što sprečava rast produktivnosti i ometa konkurenciju.
- **Dok se izvozna korpa** razvijala dinamično, uz podršku snažnog priliva SDI baziranih na, između ostalog, velikim državnim subvencijama i niskim troškovima, njom i dalje **dominiraju proizvodi s niskom dodatom vrednošću.** Sektori izvozno orijentisanih i digitalno intenzivnih usluga sve se više ističu; **potrebno je privući više investicija u sektore sa većom dodatom vrednošću.**
- **Mehanizam EU za prekogranično prilagođavanje ugljenika (CBAM) uticaće na konkurentnost** određenih srpskih proizvoda na inostranim tržištima.
- Uprkos značajnim poboljšanjima poslovnog okruženja, **privatni sektor**, posebno mala i srednja preduzeća, i dalje se suočavaju sa preprekama, posebno sivom ekonomijom i neadekvatnim veštinama radne snage.

Izvor: MOR

Dobro upravljanje (6.1)

- **Standardi upravljanja su u skladu sa prosekom na Zapadnom Balkanu, ali zaostaju za uporedivim zemljama EU.** Vladavina prava i kontrola korupcije smatraju se područjima u kojima je najviše potrebno poboljšanje.
- **Unapređenje kvaliteta institucija zahteva bolju zaštitu državnih službenika od političkih pritisaka.**
- **Bolja transparentnost, predvidljivost, koordinacija i kapaciteti dodatno bi unapredili kvalitet kreiranja politike.** Rejting agencije veruju da bi aktuelna centralizacija institucionalne strukture mogla da ugrozi dugoročnu predvidljivost kreiranja politike, što bi moglo da oslabi poverenje investitora.
- **Još uvek visok nivo sive ekonomije svedoči o nerešenim složenim birokratskim procedurama.** Značajno prisustvo sive ekonomije smatra se jednim od ključnih ograničenja u poslovnom okruženju.
- **Potrebno je ojačati niz aspekata korporativnog upravljanja DP,** uključujući regulatorni okvir, odgovornosti nadzornog odbora, proces imenovanja direktora, okvire interne kontrole i nefinansijska obelodanjivanja.

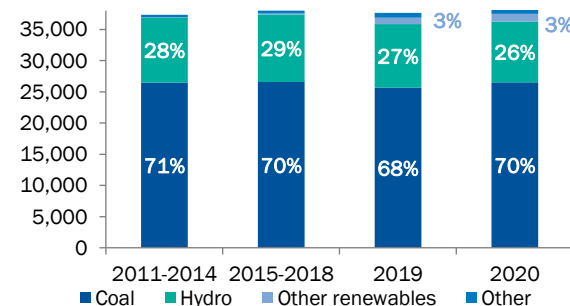

Izvor: Globalni pokazatelji Svetske banke o upravljanju 2021

Zelena pitanja (6.6)

- **Karbonski intenzitet ekonomije je visok, pretežno zbog proizvodnje električne i toplotne energije na bazi lignita.**
- **Srpske elektrane znatno više zagađuju od elektrana u EU,** i redovno premašuju granice emisije. Proizvodni kapaciteti na bazi uglja uglavnom su zastareli i uglavnom koriste lignit s visokim sadržajem sumpora, a situaciju pogoršava konstantno nedovoljno investiranje, nedostatak tehnologije za smanjenje zagađenja, kao i povećanje upotrebe drugih proizvoda koji dovode do emisija, kao što je mazut, kako bi se nadoknadio pad kvaliteta uglja.
- **Zagađenje vazduha je prateći vodeći ekološki rizik po zdravlje.**
- **Udeo proizvodnje energije iz obnovljivih izvora je nizak** uprkos znatnom potencijalu. Povećanje privatnih investicija u obnovljive izvore zahteva povoljan okvir i okruženje.
- **Pravedna tranzicija** treba da bude uključena u zelenu tranziciju zemlje.
- **Energetska efikasnost je velika prilika za uštedu troškova za Srbiju,** posebno u stambenom sektoru.
- **Zelena tranzicija** takođe zahteva sanaciju i dekarbonizaciju daljinskog grejanja, poboljšanje komunalne infrastrukture i povećanje otpornosti i adaptaciju na uticaj klimatskih promena.

Proizvodnja električne energije po izvorima (GWh i udeo u ukupnoj proizvodnji)

Izvor: IEA

2. Ekonomski kontekst

2.2 Ključni izazovi u tranziciji (II/II)

Inkluzivnost (6.2)

- **Broj stanovnika u Srbiji opada dok stonovništvo stari sličnim tempom kao i u bogatijim evropskim zemljama.** Koeficijent starosne zavisnosti (odnos ljudi starosti 65+ godina i radno sposobnog stanovništva) približava se nivou iz EU.
- **Iako je emigracija ispod regionalnog proseka, ona je dugotrajna i konstantna.** U poređenju s drugim nivoima kvalifikacija, emigrira više lica sa diplomom srednjeg stručnog obrazovanja i obuke, kao i lica sa naprednijim digitalnim veštinama.
- **Nezaposlenost mladih i dalje je dvostruko veća od ukupne nezaposlenosti.** Bolji obrazovni ishodi prilagođeni potrebama radne snage i lakši prelazak sa školovanja na posao ključni su za realizaciju potencijala privatnog sektora i rešavanje pitanja uključivanja mladih.
- **Žene i dalje beleže slabije ishode na tržištu rada,** uključujući i upornu neaktivnost, a razlika je u velikoj meri rezultat društvenih normi.
- **Poboljšanje javnih usluga i pristup finansiranju mogli bi pomoći** u rešavanju pitanja nejednakosti.

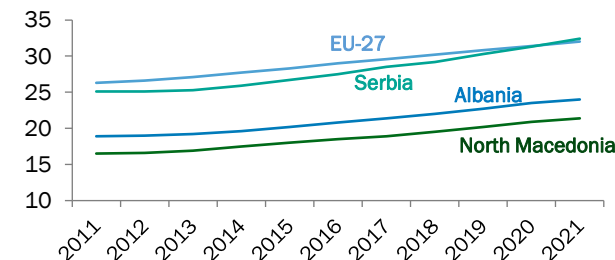
Otpornost (7.8)

- **Iako je finansijski sektor generalno otporan,** dobro kapitalizovan, likvidan i njime dominiraju strane banke, pogoršanje ekonomske perspektive zahteva pozornost.
- Postoji prostor za **dalji rast finansijskog posredovanja.**
- **Bilans bankarskog sektora pokazuje neuskлад perioda dospeća,** sa uglavnom kratkoročnim depozitima koji finansiraju potražnju za, u velikoj meri, dugoročnim kreditima, i relativno visokom izloženosti prema javnom sektoru.
- **Ključna slabost bankarskog sektora je tradicionalno visok stepen evroizacije.** U kombinaciji sa nedovoljno razvijenim tržištima kapitala, ona ograničava sposobnost banaka da odobravaju (dugoročne) kredite u lokalnoj valuti.
- **Tržišta kapitala su i dalje plitka, nelikvidna i generalno nedovoljno razvijena.**
- **Trenutna energetska kriza otkrila je dugogodišnje probleme koji ugrožavaju energetska rezilijentnost i potrebu za reformom sektora,** uključujući nediverzifikovani energetska miks, cene koje ne pokrivaju troškove, loš koncept tržišta, tehničke probleme, zavisnost uvoza gasa od samo jednog tržišta i probleme u korporativnom upravljanju u ključnim DP.

Integrisanost (6.7)

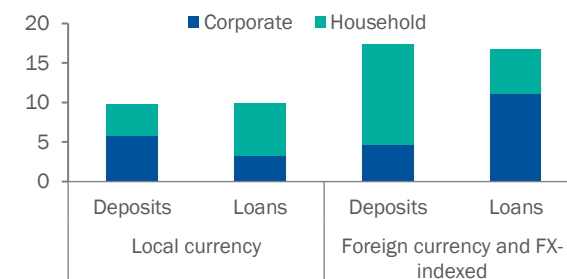
- Ulaganja u infrastrukturu postala su prioritet za srpsku vladu, što se vidi i u snažnom porastu nivoa investicija i reformskih napora. Ipak, **i dalje postoje ozbiljni nedostaci u infrastrukturi, posebno u pogledu kvaliteta,** imajući u vidu kontinuirano nedovoljno investiranje tokom prethodnih decenija.
- **Javna preduzeća dominiraju transportnim sektorom.** Preduzeća koja su u potpunosti ili delimično u vlasništvu države dominiraju u mrežnim i infrastrukturnim sektorima, uključujući sve vidove transporta. Ova DP uglavnom zavise od državnih subvencija i imaju nedostatke u korporativnom upravljanju.
- **Putevi su najpopularniji način prevoza, ali je potrebno poboljšanje bezbednosti na putevima,** što pokazuje relativno visoka stopa smrtnosti u saobraćajnim nesrećama.
- **Postoji veliki prostor za poboljšanje mreža komunalnih usluga.** Zastarela infrastruktura dovodi do velikih gubitaka i zagađenja, i često postoje velike regionalne nejednakosti.
- **Otvorenost Srbije u oblasti trgovine** značajno se povećala u protekloj deceniji, ali ostaje znatan prostor za pristizanje novih zemalja članica EU. **Prilivi SDI** su konstantno na visokom nivou, mada ukupan iznos i dalje zaostaje za nivoom u državama EU.

Koeficijent starosne zavisnosti
(odnos ljudi starosti 65+ i radno sposobnog stanovništva)

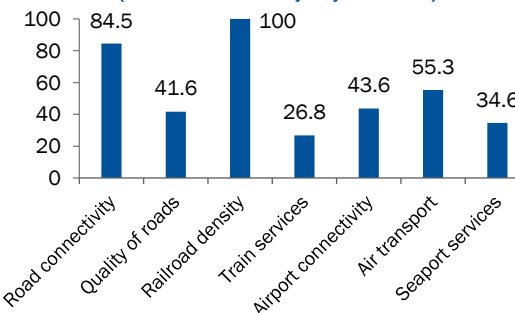
Izvor: RZS, Eurostat

Evroizacija bilansa banaka
(Ukupan iznos u junu 2022, u milijardama EUR)

Izvor: NBS, obračuni autora

Percepcija kvaliteta
(bodovi 0-100 najbolji, u 2019)

Izvor: WEF (2019)

3. Prioriteti Vlade i angažovanje aktera

3.1 Reformski prioriteti Vlade

U decembru 2019. godine, predsjednik Srbije Aleksandar Vučić i predsjednica Vlade Ana Brnabić predstavili su „**Srbija 2025**“, ambiciozni program ulaganja vredan 14 milijardi EUR i sveobuhvatni reformski program sa ciljem da se podstakne razvoj i poveća ekonomski rast. Program se oslanja na sledeće glavne stubove:

- **Infrastruktura:** modernizacija drumske i železničke infrastrukture, uključujući autoputeve radi bolje povezanosti između severozapada i severoistoka zemlje; opštinska infrastruktura, uključujući izgradnju metroa u Beogradu; i vodni transport, kao što su proširenje luka Novi Sad i Smederevo i izgradnja nove luke u Beogradu;
- **Energetika:** povećani kapaciteti za proizvodnju električne energije, investicije u nove naftovode i gasovode; izgradnja hidroelektrana i razvoj obnovljivih izvora energije; fokus na pravednu tranziciju i potrebe za skladištenjem energenata;
- **Regionalna integracija:** nastavak procesa pridruživanja Evropskoj uniji; jačanje partnerstava s akterima na istoku i zapadu;
- **Poljoprivreda:** navodnjavanje, komasacija zemljišta radi optimalnije proizvodnje;
- **Turizam:** Unapređenje turističke infrastrukture, kao što su arheološka nalazišta, sportski i planinski skijaški centri;
- **Životna sredina:** unapređenje kanalizacionih mreža i postrojenja za preradu otpadnih voda; praćenje kvaliteta vazduha;
- **Nauka, inovacije i obrazovanje:** razvoj veštačke inteligencije; reforme obrazovanja, naglasak na programiranju, digitalnim učionicama, dualnom obrazovanju, preduzetništvu i finansijskoj pismenosti.

Nastavlja se rad na brojnim važnim sektorskim strategijama, uključujući **Nacionalnu Strategiju razvoja energetike** i **Nacionalni energetske i klimatski plan** (NEKP), koje obuhvataju mere energetske efikasnosti, obnovljivih izvora energije i smanjenja emisije gasova sa efektom staklene bašte. Vlada je usvojila i **Strategiju državnog vlasništva i upravljanja privrednim subjektima** koji su u vlasništvu RS za period od 2021. do 2027. godine, kojom se utvrđuje pravac za dalje reforme javnih preduzeća.

Iako su ovi prioriteti ponovo potvrđeni nakon formiranja Vlade u trećem mandatu predsednice Vlade Ane Brnabić u oktobru 2022. godine, državni zvaničnici su takođe ukazali na **nove izazove** koji proizlaze iz rata u Ukrajini, s tim da će energetska bezbednost biti ključni prioritet u narednom periodu.

3.2 Reformske područja EBRD-a generalno usaglašena sa vlastima

- Dalje unapređenje mera za povećanje efikasnosti energije i resursa i unapređenje dekarbonizacije širom ekonomije
- Povećanje udela obnovljivih izvora energije, uključujući kroz dalji razvoj okvira za aukcije i rešenja za skladištenje energije
- Nastavak fokusirane podrške MSP, posebno u cilju poboljšanja produktivnosti i promovisanja integracije u globalne lance vrednosti
- Podrška infrastrukturi koja podstiče razvoj tržišta, uključujući širokopojasni internet i naučne i tehnološke parkove
- Promovisanje veće regionalne povezanosti, uključujući i kroz podsticanje unapređenih transportnih veza i energetske interkonekcije

3.3 Ključne poruke civilnog društva EBRD-u

- Organizacije civilnog društva (OCD) su podržale predložene prioritete, pohvalivši posvećenost EBRD-a pružanju podrške razvojnoj putanji Srbije i uključivanju OCD u rešavanje pitanja koji se tiču svih građana. Ipak, istakle su pitanja transparentnosti i odgovornosti, prvenstveno u vezi sa pristupom informacijama za lokalne zajednice na koje utiču projekti i OCD.
- OCD su podstakle Banku da nastavi da se fokusira na ekonomsku uključenost, posebno kroz podršku i mentorstvo poslovnih žena u MSP. Pored toga, OCD su pozvale na bolji pristup finansiranju od strane komercijalnih banaka za MSP koje vode mladi.
- OCD su izrazile zabrinutost zbog sve većeg zagađenja iz termoelektrana. Pozdravile su odluku EBRD-a da prestane da investira u projekte vezane za ugalj i pozvale Banku da nastavi da istražuje mogućnosti u oblasti zelene i obnovljive energije kako bi se ubrzala dekarbonizacija.

4. Definisanje prioriteta Strategije saradnje sa Srbijom

Šta treba da se promeni? (Dijagnostika zemlje)	Može li se promeniti? (Politička ekonomija)	Šta Banka može da uradi? (Institucionalni kapaciteti)	Strateški prioriteti (2023-2028)	Šta želimo da vidimo u 2028.
- Karbonski intenzivna ekonomija i slaba energetska efikasnost u zgradama, pogoršana nedovoljnim investicijama u energetske infrastrukture - Oslanjane na nepouzdan/nediverzifikovan energetske miks (uglavnom lignit) ugrozilo je energetske bezbednost, te skup uvoz u energetske krizi opterećuje državni budžet - Potrebno je znatno povećanje obnovljive energije/ energetske efikasnosti (posebno zgrada) - Zakonodavni okvir za obnovljive izvore energije, koji je tek nedavno usvojen, odložio je ulaganja - Energetska kriza otkrila je slabosti, uključujući nedostatak regionalne integracije, neadekvatnu infrastrukturu, slabo korporativno upravljanje i spor razvoj obnovljivih izvora energije	- Trenutna mreža bi mogla da podrži znatno povećanje obnovljive energije - Porast troškova doveo je mere energetske efikasnosti u prvi plan - Očekivano uvođenje EU CBAM verovatno će značajno uticati na izvoz Srbije - Posvećenost vlasti rešavanju ključnih slabosti u energetske sektoru - Posvećenost cilju karbonske neutralnosti do 2050. usvojenom u Sofijskoj deklaraciji; ambiciozniji ciljevi u najnovijem NDC-u - Politička podrška za GET vidljiva u nacrtu Nacionalnog energetskeog i klimatskog plana koji naglašava nove proizvodne kapacitete - Potencijalne inicijative za Pravednu tranziciju	- Znatno iskustvo u podršci projektima obnovljive energije razvijanjem odgovarajućih regulatornih okvira - EBRD može da ojača energetske povezanost, uključujući regionalne mreže, i unapredi reformu tržišta - EBRD može da olakša zelene investicije i unapredi efikasnost energije i resursa, oslanjajući se na prethodni rad na zgradama - Kapacitet za finansijsku i institucionalnu podršku u oblasti otpornosti na klimatske promene, njihovog ublažavanja i dekarbonizacije - Unapređenje upravljanja i ubrzanje dekarbonizacije u ključnim energetske DP, u koordinaciji sa MMF-om i drugim MFI	Ubrzavanje zelene energetske tranzicije u Srbiji	- Povećanje kapaciteta obnovljive energije i raznovrsniji energetske miks - Povećana efikasnost energije i resursa
- Velika industrijska baza, ali izvozom robe i dalje dominiraju proizvodi s niskom dodatnom vrednošću - Produktivnost ostaje daleko ispod nivoa EU - Potrebna je veća integracija lokalnih preduzeća u regionalne lance snabdevanja - Veliki državni sektor i dalje igra ključnu ulogu - Snažan bankarski sektor, ali pristup finansiranju i dalje ograničen za malu privredu - Izazovi u pogledu poslovne klime/upravljanja (npr. vladavina prava, korupcija i siva ekonomija) - Neadekvatne veštine smanjuju produktivnost, a demografske promene naglašavaju potrebu za većim uključivanjem žena/mladih i drugih ugroženih društvenih grupa	- Snažan potencijal za rast, s obzirom na geografsku lokaciju i pristup tržištu rada ZB, sa snažnim prilivima SDI koji podstiču veći izvoz i ekonomsku kompleksnost - Aproksimacija EU ostaje ključni spoljni oslonac reformama - Nedavna poboljšanja poslovnog okruženja donekle su ublažila administrativno opterećenje - Potencijal za dalji razvoj IT/startup ekosistema, sa sve značajnijom ulogom digitalno intenzivnih usluga	- Delotvorni instrumenti za pomoć rastu MSP (npr. lanac vrednosti, finansiranje izvoza, zelena ekonomija), uključujući kreditne linije i nefinansijske instrumente preko ASB - Fokusirani angažman u oblasti politike kao podrška daljim reformama u oblasti poslovne klime - EBRD može da promoviše rešenja koja unapređuju veštine i veću finansijsku uključenost - Specijalizovana finansijska/savetodavna podrška nedovoljno pokrivenih segmenata, npr., WiB, YiB - Digitalni pristup EBRD-a može da pruži okvir za podršku digitalnoj tranziciji	Unapređenje konkurentnosti i produktivnosti privatnog sektora i njegovog pristupa finansiranju	- Konkurentniji i održiviji privatni sektor - Unapređenje finansijske inkluzije i pristupa veštinama
- Kvalitet infrastrukture se poboljšao proteklih godina, ali je potrebno dodatno unapređenje kako bi se stvorili bolji uslovi za aktivnosti na integraciji - Lokalna infrastruktura i usluge (npr. voda, otpadne vode, čvrsti otpad) su u ranoj fazi razvoja i često su izvor zagađenja, a implementacija je prepuštena lokalnim upravama koje nemaju uvek znanje i pristup finansiranju - Opšteprisutne razlike u regionalnoj infrastrukturi - Transportna DP zavise od državnih subvencija i ispoljavaju probleme u korporativnom upravljanju	- Srbija zagovornik dalje regionalne integracije (npr. inicijativa „Otvoreni Balkan“) „Srbija 2025“ predviđa 14 milij. EUR za unapređenje putne, železničke i urbane saobraćajne infrastrukture - Nedavno pokretanje brze železničke linije - Reforma DP je glavni cilj u SDV Srbije za 2021-27. (uključujući postepenu korporatizaciju javnih preduzeća) i bitna stavka u programu MMF-a - Uspešna JPP (aerodrom, čvrsti otpad) mogu otvoriti vrata dodatnim projektima	- Značajno iskustvo u razvoju održive infrastrukture kroz posebne GET okvire (npr. Zeleni gradovi) - Zajedno sa ostalim MFI, EBRD može da finansira projekte u oblasti transporta koji će olakšati unapređenje trgovine i povezivanje - Odlični dosadašnji rezultati u pružanju podrške komercijalizaciji i unapređenju korporativnog upravljanja u DP - U koordinaciji sa IFC-om, dobri rezultati u razvoju i finansiranju JPP u sektorima transporta i zaštite životne sredine	Finansiranje održive infrastrukture i jačanje regionalne povezanosti	- Poboljšani kvalitet, održivost i inkluzivnost opštinske infrastrukture - Poboljšani kvalitet i povezanost transportnih mreža i trgovinske infrastrukture

5. Aktivnosti i Okvir rezultata (1/3)

Prioritet 1: Ubrzavanje zelene energetske tranzicije Srbije

Ključni ciljevi	Aktivnosti (konkretni rezultati)	Pokazatelji (ishodi)
Povećanje kapaciteta obnovljivih izvora energije i raznovrsniji energetski miks	- Omogućavanje razvoja solarne energije i energije vetra, kako kroz kreiranje povoljnih regulatornih okvira tako i kroz finansiranje projekata (direktno i indirektno finansiranje), kao i s tim povezano skladištenje energije - Pomoć u jačanju energetske bezbednosti kroz investicije u energetske mreže i interkonekcije, kao i u hidroenergetske kapacitete - Podrška dekarbonizaciji sistema za daljinsko grejanje širom zemlje putem uvođenja obnovljivih izvora energije - Podrška unapređenju poslovnog okruženja i razvoju ljudskog kapitala u oblasti energije iz obnovljivih izvora, pored ostalog, putem olakšavanja dijaloga između javnog i privatnog sektora	- Instalirani kapaciteti za energiju iz obnovljivih izvora (MW) - Broj (pravnih/institucionalnih/regulatornih) poboljšanja za obnovljivu energiju i dizajn tržišta
Povećana efikasnost energije i resursa i otpornost na klimatske promene	- Smanjenje karbonskog i energetskeg intenziteta ekonomije tako što će se staviti na raspolaganje zeleno direktno i indirektno finansiranje i dalje podržavati zelena energetska tranzicija u korporativnom sektoru, uključujući i putem ASB - Povećanje ulaganja u energetske efikasnost u zgradama širom zemlje, kako putem direktnog tako i indirektnog finansiranja, te olakšavanje izgradnje kapaciteta i razvoja pratećih propisa - Utvrdjivanje mogućnosti za promovisanje veće otpornosti i adaptacije na klimatske promene, cirkularne ekonomije i dekarbonizacije, uključujući podršku izradi strategija niskokarbonskog razvoja i otpornosti na klimatske promene - Pomoć u unapređenju upravljanja i podizanju standarda u DP u energetskim sektoru, uključujući unapređenje veština - Podrška PFI u implementaciji pristupa tranzicionom planiranju u okviru EBRD-ove metodologije usklađivanja iz Pariza za indirektno finansiranje i jačanje njihovih kapaciteta za zeleno kreditiranje	- Ukupne emisije CO2 smanjene (tona/g) - Ukupna ušteda primarne energije (GJ/g) - Broj/iznos kredita za EE/OIE odobrenih od strane PFI koje podržava EBRD

5. Aktivnosti i Okvir rezultata (2/3)

European Bank
for Reconstruction and Development

Prioritet 2: Jačanje konkurentnosti i produktivnosti privatnog sektora i njegovog pristupa finansiranju

Ključni ciljevi	Aktivnosti (neposredni rezultati)	Pokazatelji (ishodi)
Konkurentniji i održiviji privatni sektor	- Intenziviranje direktnog finansiranja privatnog sektora kako bi se podržala veća konkurentnost, održivost i integracija lokalnih preduzeća u globalne lance vrednosti i privlačenje SDI - Jačanje indirektnog finansiranja MSP putem namenskih kreditnih linija za PFI, uključujući u lokalnoj valuti, sa fokusom na konkurentnost, zelenu tranziciju i ekonomsku inkluziju, kao i putem deljenja rizika i finansiranje trgovine - Dalje proširenje programa ASB, sa fokusom na zelenu tranziciju, digitalizaciju, uključivanje, planiranje budućih rukovodećih kadrova, internacionalizaciju i integraciju lanaca snabdevanja - Analiza mogućnosti za olakšavanje ulaska privatnog kapitala u DP, i generalno unapređenje razvoja tržišta kapitala - Podrška većoj korporatizaciji DP i primeni novog Zakona o državnim preduzećima - Doprinos unapređenju poslovne klime, uključujući putem digitalizacije javne uprave, smanjenja sive ekonomije, i promovisanja klimatskog korporativnog upravljanja - Finansiranje infrastrukture koja pogoduje razvoju tržišta, posebno u manje razvijenim regionima, uključujući širokopojasni internet u ruralnim oblastima i naučne i tehnološke parkove u manjim gradovima - Ubrzanje digitalizacije srpske ekonomije, sa fokusom na MSP i razvoj ekosistema za startapove (uključujući kroz program „Star Venture“)	- Broj klijenata koji prikazuju veći izvoz i/ili produktivnost - Broj/iznos kredita koje su odobrile PFI i koje koriste MSP, uključujući i izvan Beograda - Broj (zakonskih/institucionalnih /regulatornih) unapređenja poslovnog okruženja
Poboljšanje finansijske inkluzije i pristupa veštinama	- Intenziviranje implementacije programa „Mladi u biznisu“ i „Žene u biznisu“, kako u pogledu indirektnog finansiranja tako i u pogledu savetodavne podrške - Zajedno s korporativnim klijentima i drugim partnerima, podrška unapređenju stručnog osposobljavanja i drugim inicijativama usmerenim ka veštinama kako bi se pomoglo u rešavanju nedostataka i neusklađenosti, uključujući razvoj zelenih i digitalnih veština i stvaranje bolje kvalifikovane i inkluzivne radne snage	- Broj preduzeća koje vode žene i mladi koja su dobila pristup finansiranju - Broj ljudi koji su stekli nove/bolje veštine (uključujući zelene i digitalne) kao rezultat obuke (m/ž)

Indikator uticaja: Indeks ekonomske kompleksnosti, Harvardski centar za međunarodni razvoj; Mladi koji nisu u radnom odnosu, obrazovanju ni obuci, ILOSTAT

5. Aktivnosti i Okvir rezultata (3/3)

European Bank
for Reconstruction and Development

Prioritet 3: Finansiranje održive infrastrukture i jačanje regionalne povezanosti

Ključni ciljevi	Aktivnosti (konkretni rezultati)	Pokazatelji (ishodi)
Bolji kvalitet, održivost i inkluzivnost komunalne infrastrukture	- Nastavak finansiranja održive i inkluzivne komunalne i ekološke infrastrukture i pratećih usluga, uključujući u oblasti tretmana čvrstog otpada, otpadnih voda i vodosnabdevanja, zajedno s pratećom tehničkom pomoći i izgradnjom kapaciteta javnih komunalnih preduzeća i opština u cilju unapređenja efikasnosti pružanja usluga i jačanja cirkularne ekonomije - Pružanje podrške investicijama u infrastrukturu koje jačaju prilagođavanje klimatskim promenama i otpornost na njih (npr. navodnjavanje i mere odbrane od poplava) - Nastavak sprovođenja projekata u okviru programa „Zeleni gradovi“	Broj fizičkih lica s boljim pristupom uslugama (voda/otpadne vode/čvrsti otpad)
Bolji kvalitet i povezanost transportnih mreža i trgovinske infrastrukture	- U bliskoj saradnji s ostalim MFI i donatorima, aktivnosti na: - pružanju podrške razvoju održivijih i pristupačnijih transportnih modaliteta, s posebnim fokusom na omogućavanje prelaska na železnicu i podizanju veština i standarda u tri železnička DP (uključujući putem posebnih akcionih planova za korporativni razvoj i korporativno upravljanje); - jačanju regionalne povezanosti finansiranjem ključnih evropskih putnih i železničkih koridora/ruta i unutrašnjih plovnih puteva, i radu na omogućavanju inkluzivnih nabavki; i - daljem promovisanju rešenja komercijalnog i privatnog sektora u sektoru infrastrukture	- Neto povećanje korišćenja i/ili kapaciteta transportne infrastrukture - Broj clijenata (DP) koji unapređuju korporativno upravljanje uz pomoć EBRD-a

6. Mapiranje komplementarnosti međunarodnih partnera u oblastima rada EBRD-a

European Bank
for Reconstruction and Development

Oblasti rada EBRD-a

		Sektori								Međusektorske teme				
		Industrija, trgovina i agrobiznis				Održiva infrastruktura		FI		Strateške inicijative				
Indikativne prosečne godišnje investicije/grantovi (u milionima EUR, 2018-2022)		Agrobiznis	Prerađivačka industrija i usluge	Nekretnine i turizam	TMT	Prirodni resursi	Energetika	Infrastruktura	Bankarstvo	Nebankarske FI	Zelena ekonomija	Uključivanje i rodna pitanja	Lokalna valuta i tržišta kapitala	Mala preduzeća
EIB	399		€		€		€	€	€		€			€
EU	214						€P	€P	€	€	€P	€		€
WB	210	€	€P	P	€		€	€			€P		P	
KfW	151						€	€	€		€			€
AFD	117							€P			€P			
IFC	51						€	€	€P		€			
EBRD*	548	€			€		€P	€	€		€	€		€P

€ Oblast značajnih investicija

P Oblast značajnog angažovanja u oblasti politike

● Fokus uglavnom na privatnom sektoru

○ Fokus uglavnom na javnom sektoru

Napomena: Mapiranje aktivnosti MFI zasnovano na javno dostupnim informacijama. Značajne investicije MFI definisane su kao projekti koji premašuju 5% investicija potpisanih u periodu 2018-2022.

*Investicije AFD-a od 2020. do 2022. godine

Potencijalne oblasti saradnje

Zeleni aspekti

- Rad na daljem usklađivanju sa EU u okviru Ekonomsko-investicionog plana za Zapadni Balkan, kao i s drugim MFI, kako bi se kolektivno napredovalo ka realizaciji zelene agende
- Traženje mogućnosti za sufinansiranje ekološke infrastrukture putem programa koji obuhvataju više lokacija i više gradova

Konkurentnost

- Rad na saradnji sa IFC-jem na otvaranju mogućnosti za privatne investicije
- Nastavak saradnje sa EU u vezi sa ASB i širenjem pristupa finansiranju za MSP
- Podržati Srbiju u ispunjavanju reformskih uslova koji će biti dogovoreni u okviru predstojećeg Plana rasta EU za zapadni Balkan, uključujući ključne oblasti zelene i digitalne tranzicije

Integrisanost

- Uključujući pod okriljem WBIF-a, nastavak tesne koordinacije sa EU, EIB, KfW, AFD, CDP i drugim donatorima u cilju razvoja ključnih projekata na polju transportne, energetske i digitalne infrastrukture

Dobro upravljanje

- Nastavak tesne koordinacije sa SB i MMF-om u cilju napretka u oblasti reforme DP, pored ostalog kao načina jačanja energetske tranzicije

7. Rizici po implementaciju i ekološke i socijalne implikacije

Rizici po implementaciju strategije	Verovatnoća	Efekat	Ekološke i socijalne implikacije
Veće spoljne ranjivosti, npr. viša inflacija, povišene cene energenata i poremećaji zbog rata Rusije i Ukrajine mogli bi da ugroze makroekonomsku stabilnost i oporavak nakon pandemije	●	●	Procena i upravljanje ekološkim i socijalnim rizicima i uticajima: preduzimanje odgovarajuće procene i ublažavanja svih direktnih, indirektnih, kumulativnih i prekograničnih uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja u skladu sa EU EIA Direktivom i Politikom EBRD-a za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja i EBRD-ovim zahtevima u vezi sa performansama. Sprovođenje procene potreba za tehničkom pomoći u primeni međunarodnih standarda u pogledu sistema za upravljanje zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima i upravljanja izvođačima.
Smanjen fiskalni prostor i rastući javni dug mogu sprečiti značajne rashode za velike infrastrukturne projekte, zbog čega su neophodna sredstva grantova ili finansiranje pod povoljnim uslovima	●	●	Radno-pravni uslovi i uslovi na radnom mestu: staranje da radno-pravne prakse klijenata budu u skladu sa EBRD-ovim zahtevima u vezi sa performansama (PR2); naročito kada je reč o zabrani diskriminacije, promociji jednakih mogućnosti i slobodi udruživanja. Vršenje provera neformalnog zapošljavanja, pravovremene isplate zarada i naknada i planiranja racionalizacije tokom svake velike privatizacije. U nekim sektorima kao što su građevinarstvo i poljoprivreda možda su potrebni mehanizmi podrške i upravljanja za rešavanje rizika od rodno zasnovanog nasilja i uznemiravanja (GBVH), dečjeg i prinudnog rada, što podrazumeva obavljanje procene rizika izvođača, radnika koji nisu u radnom odnosu i rizika u lancu snabdevanja. Neophodno je posvetiti posebnu pažnju ugroženim grupama i radnicima migrantima.
Trajni izazovi u pogledu korporativnog upravljanja mogli bi da pogoršaju poslovnu klimu i odvrate dalje strane investicije	●	●	Efikasno korišćenje resursa i sprečavanje i kontrola zagađenja: identifikovanje investicija koje podržavaju cirkularnu ekonomiju, efikasno korišćenje resursa i sprečavaju zagađenje životne sredine. Pružanje podrške prelasku na diverzifikovanu i niskougljeničnu ekonomiju koja efikasno koristi resurse i jačanje otpornosti na klimatske promene. Prioriteti EBRD-a će pomoći u smanjenju emisija GHG gasova, premda ukupne emisije mogu ostati visoke zbog proizvodnje električne energije sa visokim emisijama ugljenika. Pružanje podrške implementaciji Akcionih planova za zeleni grad, kao i unapređenje upravljanja čvrstim otpadom i sektora transporta.
Ograničeni apetit za učešće privatnog sektora/JPP mogao bi da ograniči sposobnost Banke da razvije infrastrukturne projekte	●	●	Zdravlje, sigurnost i bezbednost: rad na postizanju cilja unapređenja kulture i praksa zdravlja i bezbednosti na radu i u zajednici. Bezbednost na putevima i sprečavanje nesreća na radu prioritarna su pitanja za infrastrukturne projekte i mogu zahtevati sredstva TS.
Slabi administrativni kapaciteti mogli bi da otežaju pripremu/implementaciju komunalnih infrastrukturnih projekata	●	●	Pribavljanje zemljišta, ograničenja u korišćenju zemljišta i prinudno raseljavanje: podsticanje klijenata da poboljšaju konsultacije, pristup informacijama i identifikovanje svih pogođenih ljudi. Kada korisnici zemljišta nemaju pravo svojine nad zemljištem, ugroženi su ili predstavljaju IRL, klijenti treba da obezbede adekvatnu procenu posebnih potreba, definišu odštetu i mere za obnovu zarađivanja za život u skladu sa zahtevima Banke.
Napori da se ublaže klimatske promene, npr. implementacija CBAM u susednim zemljama, može negativno uticati na izvoz	●	●	Očuvanje biodiverziteta i održivo upravljanje živim prirodnim resursima: Preduzimanje procena (uključujući za sredstva TS) radi zaštite vrsta i staništa od značaja za očuvanje, i održivo i otporno upravljanje uslugama ekosistema i prirodnim kapitalom, posebno u sektorima poput obnovljive energije, komunalnih usluga, kao i infrastrukture.
Svako slabljenje eksternih pokretača reforme (npr. približavanja EU) moglo bi da negativno utiče na dubinu i opseg angažovanja EBRD	●	●	Kulturno nasleđe: Staranje da postoje adekvatni procesi procene i planovi ublažavanja radi zaštite materijalnog i nematerijalnog kulturnog nasleđa i identifikovanja ključnih aktera. Finansijski posrednici: Staranje da FI partneri imaju adekvatne kapacitete za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima i uspostavljene procedure za upravljanje rizicima. Uključivanje aktera: Pružanje podrške klijentima u razvoju i implementaciji smislenog uključivanja, objavljivanju informacija u ranoj fazi projekta, kao i inkluzivnim konsultacijama uz delotvorne žalbene mehanizme tokom čitavog trajanja projekta.

● Visok ● Srednji ● Nizak

8. Procena sufinansiranja donatora

European Bank
for Reconstruction and Development

Procena potreba u periodu nove Strategije saradnje sa Srbijom

Za ostvarivanje strateških ciljeva Strategije saradnje sa Srbijom biće potrebno finansiranje od strane donatora, uključujući:

- grantove za suinvestiranje, uz podršku u oblasti politika i savetodavnih usluga, za ubrzanje energetske tranzicije, uključujući energetske efikasnost, i reforme u ključnim energetskim DP
- grantove za suinvestiranje ranije za smanjenje nedostataka u ekološkoj infrastrukturi, posebno u oblastima upravljanja čvrstim otpadom, tretmana otpadnih voda i zagađenja vazduha
- uvođenje instrumenata za podjelu rizika, uključujući putem instrumenata EFSD+, zajedno sa direktnim i indirektnim finansiranjem MMSP, kako bi se ojačale ekonomska konkurentnost i zelena tranzicija.
- podršku putem grantova za suinvestiranje i savetodavnu podršku za privatni sektor radi podsticanja cirkularne ekonomije.
- grantove za savetodavne usluge MSP, uključujući u ključnim oblastima zelene ekonomije, inkluzije i digitalizacije, sa posebnim fokusom na manje razvijene regione i ekosistem za startape.

Potencijalni izvori donatorskih sredstava

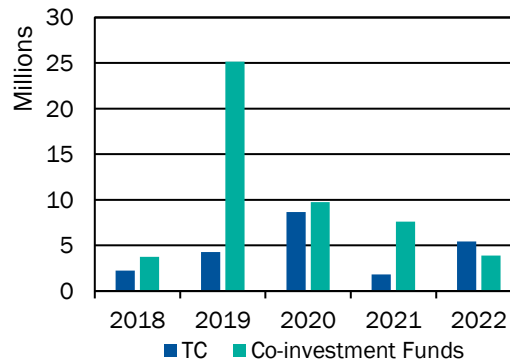
- Razni **EU i multidonatorski regionalni programi** mogli bi zadovoljiti potrebe zemlje. Posebno WBIF će nastaviti da igra ključnu ulogu u realizaciji infrastrukturnih i energetskih projekata u javnom sektoru, kao i programa za unapređenje konkurentnosti privatnog sektora koji su fokusirani na pristup finansiranju i veštinama za MSP.
- Dopuna **Regionalnog programa energetske efikasnosti** biće od ključne važnosti za ubrzanje talasa renoviranja zgrada i smanjenje energetskog intenziteta u zemlji.
- Garancije EFSD+ biće važne za mobilizaciju investicija privatnog sektora, jačanje ekonomske konkurentnosti i tranziciju zelene ekonomije.
- **Zeleni klimatski fond** i Multilateralni klimatski fondovi su generalno ključni za CAPEX grantove i podsticaje za ulaganja u zelenu energiju i infrastrukturu.
- Među **bilateralnim** izvorima, **nekim donatorima treba dati prioritet u pojedinim sektorima**. Švajcarska i Austrija, na primer, predstavljaju važne partnere u oblasti obnovljive energije i daljinskog grejanja. Kineski Tajpej se snažno zalaže za digitalne projekte. Luksemburg je aktivni donator projekata u oblasti upravljanja i poslovne klime, a CEI za konkurentnost MSP i tehničku pomoć DP.

Odabrani pokazatelji priuštivosti

Rangiranje u percentilima¹
u EBRD regionu

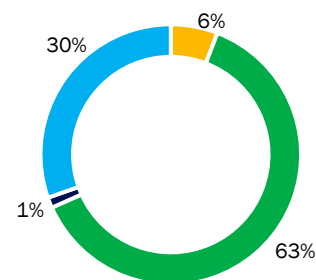
BDP po glavi stanovnika (PPP, tekući USD) ²	23.911	52.
ODA zemlja	Da	N/A
ODA kao udeo u bruto nacionalnom dohotku (%) ³	0,88	25.
ODA po glavi stanovnika (USD - tekuće cene) ³	73,09	48.

Donatorsko finansiranje 2018-2022. (milioni EUR)⁴

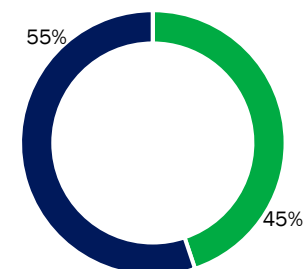

Korišćenje bespovratnih sredstava u 2022.⁵

Grantovi za TS suinvestiranje

Sredstva za

1. Jednostavno rangiranje u percentilima prikazano kao udeo ekonomija EBRD-a rangiranih ispod Srbije. 2. WDI (2022) 3. OECD (2021) 4. Metodologija za izveštavanje o iznosima suinvestiranja se promenila sa zasnovanosti na potpisima klijenata na zasnovanost na opredeljenim sredstvima na nivou preuzetih obaveza finansiranja u 2022. godini. Podaci o TS za 2018-2022. i suinvesticije za 2022. baziraju se na opredeljenim sredstvima na nivou preuzetih obaveza finansiranja, a iznosi grantova za suinvestiranje za 2018-2021. bazirani su na potpisima klijenata. 5. Bazirano na primarnom Tranzicionom kvalitetu opredeljenih donatorskih sredstava.

Aneks

PUBLIC

European Bank
for Reconstruction and Development

Aneks 1 – Politička procena u kontekstu člana 1. (1/6)

Srbija je ostala posvećena primeni političkih principa navedenih u članu 1. Sporazuma o osnivanju Banke i tokom perioda implementacije prethodne Strategije saradnje sa Srbijom, u skladu sa svojom težnjom da sprovede sveobuhvatne reforme u okviru agende pristupanja EU. U isto vreme, i dalje postoje brojni izazovi. Srbija deli određene ključne institucionalne slabosti sa zemljama Zapadnog Balkana, uključujući u oblasti vladavine prava i borbe protiv korupcije.

U periodu od usvajanja prethodne Strategije saradnje sa Srbijom, zabeležen je neujednačen politički dijalog, koji je kulminirao bojkotom opštih izbora 2020. godine od strane znatnog dela opozicije i formiranjem parlamenta de facto bez značajne političke opozicije. Dijalog se otad poboljšao i poslednji parlamentarni izbori 2022. godine bili su konkurentniji i inkluzivniji, što je imalo za rezultat raznolikije i reprezentativnije zakonodavno telo.

Uspostavljen je ustavni okvir za pluralističku parlamentarnu demokratiju. Razdvajanje izvršne i zakonodavne vlasti u političkom sistemu, garancije osnovnih prava i zaštite manjina i značajne uloge civilnog društva uglavnom su u skladu s međunarodnim i evropskim standardima, prema oceni Saveta Evrope. Izbori se, opšte rečeno, sprovode na način koji OEBS i Savet Evrope smatraju slobodnim.

Ukupni administrativni kapaciteti Srbije relativno su visoki u odnosu na regionalne standarde. Napredak ostvaren u pogledu demokratskih reformi, od usvajanja prethodne Strategije do danas, u velikoj meri je povezan sa tekućim približavanjem EU. Napredak je naročito ostvaren u pogledu unapređenja zakonodavnog i institucionalnog okvira. Sprovođenje istog u praksi ostaje jedna od slabosti. Održavanje političke volje za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala neophodno je da bi se ostvarila dodatna poboljšanja u poslovnom okruženju. U te svrhe, pregovori o pridruživanju EU mogu biti od dodatne koristi, naročito kada je reč o poglavlja sporazuma o pridruživanju koji se odnose na vladavinu prava.

Slobodni izbori i predstavnička vlada

Slobodni, fer i konkurentni izbori

250 članova jednodomnog parlamenta Srbije bira se na četvorogodišnji mandat u jedinstvenoj nacionalnoj izbornoj jedinici prema sistemu proporcionalne zastupljenosti. Mandati se raspodeljuju između lista kandidata koje pređu cenzus od pet procenata glasačkih listića. Stranke koje zastupaju etničke manjine oslobođene su tog cenzusa. Predsednik zemlje bira se na direktnim izborima na pet godina.

Postojeći pravni okvir pruža „adekvatnu osnovu za demokratske izbore“¹. Pravni okvir je unapređen nizom reformi, uključujući usvajanje više zakona i izmena i dopuna koji prate preporuke Kancelarije OEBS-a za demokratske institucije i ljudska prava (OEBS/ODIHR) i Komisije Saveta Evrope za demokratiju kroz pravo (Venecijanske komisije). Bitne izmene i dopune dodatno su usvojene početkom 2022. godine, nakon procesa međustranačkih konsultacija između vladajuće koalicije i opozicionih stranaka. Taj proces, koji se pozabavio nekim od prethodnih preporuka OEBS-a, podrazumevao je bolju zastupljenost opozicije u izbornim komisijama, produžene rokove za rešavanje sporova i uspostavljanje Privremenog nadzornog tela za nadzor medijskog izveštavanja o kampanji. Oko većine promena postignut je širok konsenzus. Međutim, deo predstavnika opozicije i civilnog društva smatrao je da su promene previše ograničene i preblizu izbora u aprilu 2022. godine da bi se rešile suštinske neravnoteže koje daju prednost aktuelnoj vlasti. Niz preporuka OEBS-a za poboljšanje pravnog okvira i dalje nije sproveden.

Premda su izbori u Srbiji slobodni i premda su na njima (naročito na opštim izborima 2022. godine, na kojima je zabeleženo aktivno učešće opozicije koja je prethodno bojkotovala izbore) zastupljene razne političke opcije, OEBS konstatuje da postoje „nejednaki uslovi“.

1. OEBS, Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (OEBS/ODIHR), Misija ODIHR-a za posmatranje izbora (EOM), Srbija, predsednički i privremeni parlamentarni izbori od 3. aprila 2022, Finalni izveštaj, 19. avgust 2022.

Aneks 1 – Politička procena u kontekstu člana 1. (2/6)

Misija OEBS-a za posmatranje izbora (EOM) za izbore 2022. godine nejednake uslove pripisuje spoju „neuravnoteženog pristupa medijima, neprimerenog pritiska na zaposlene u javnom sektoru da podrže aktuelnu vlast, znatnih razlika u finansiranju kampanje i zloupotrebe administrativnih resursa“.² ODIHR smatra da među njegovim preporukama prioritet predstavlja potreba za preispitivanjem zakonitosti po pitanju izazova koji se tiču zloupotrebe administrativnih resursa i pristupa medijima, jasnog razdvajanja službenih funkcija i aktivnosti kampanje, mehanizama za sprečavanje zastrašivanja i pritiska na birače, kao i kazni za kršenja pravila kampanje i neadekvatno izveštavanje.

Razdvajanje zakonodavne i izvršne vlasti i delotvoran sistem međusobne kontrole

Ustavni i zakonodavni okvir za parlamentarnu demokratiju – koji se zasniva na razdvajanju zakonodavne i izvršne vlasti i sistemu međusobne kontrole u političkom sistemu, nezavisnom zakonodavstvu i procedurama zakonodavnog nadzora u propisanim oblastima odlučivanja – postoji u Srbiji i uglavnom je u skladu s međunarodnim i evropskim standardima, prema oceni Saveta Evrope. Opseg ovlašćenja zakonodavnog tela da vladu poziva na odgovornost uglavnom je u skladu s međunarodnim standardima.

Funkcionisanje parlamenta je u velikoj meri u skladu s međunarodnim standardima i ostvaren je dalji napredak u jačanju njegove zakonodavne uloge od usvajanja prethodne Strategije. Održavaju se redovne sednice pitanja i odgovora sa članovima i predsednikom Vlade. Međutim, uloga parlamenta kao tela koje nadzire rad izvršne vlasti nije se značajno povećala i nedostaje joj proaktivan pristup. Preporuka za jačanje te uloge parlamenta uključena je u više izveštaja Parlamentarne skupštine Saveta Evrope (PACE) o ispunjavanju obaveza Srbije.

Delotvorna moć izabranih zvaničnika da vrše vlast

Srbija je uspostavila institucionalne, pravne i finansijske aranžmane za izabrane zvaničnike koji im omogućavaju da na delotvoran način vrše vlast i da nisu ograničeni nedemokratskim ovlašćenjima poput veta ili drugim neprimerenim uticajima.

Civilno društvo, mediji i učešće

Veličina i nezavisnost civilnog društva

Prema Agenciji za privredne registre Srbije, u Srbiji je registrovano preko 34.000 organizacija civilnog društva (OCD). Uglavnom je uspostavljen pravni okvir za saradnju između države i OCD. Međutim, okruženje za funkcionisanje OCD u poslednjih nekoliko godina umereno se pogoršalo. To je prvenstveno rezultat istraga protiv nekih od najpoznatijih OCD, medija, novinara i aktivista u zemlji, kao i zakonodavnih promena tokom proteklih godina. Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom, osnovana 2011. godine, zatvorena je zbog usvajanja Zakona o ministarstvima i formiranja Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog. Novoosnovano Ministarstvo je iniciralo niz javnih dijaloga sa civilnim društvom. Srbija je 2022. godine usvojila Strategiju za stvaranje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva za period od 2022. do 2030. godine i prateći Akcioni plan. Međutim, još uvek su potrebni dalji naponi kako bi se obezbedila sistematska saradnja između države i civilnog društva kao ključnog partnera u reformama i garanta delotvornog sistema međusobne kontrole.

Pravo na osnivanje sindikata zagarantovano je zakonom, a radnička i sindikalna prava uglavnom se poštuju u praksi. Međutim, kapaciteti Socijalnog saveta i dalje su ograničeni, a sindikati nisu zadovoljni postojećim društvenim dijalogom.

Nezavisnost i pluralizam medija koji funkcionišu bez cenzure

Srbija ima raznoliko medijsko okruženje, koje se sastoji od preko 2.500 medija – kako javnih tako i privatnih emitera i širokog spektra štampanih, televizijskih, radijskih i internet medija. Televizija je i dalje najvažniji izvor informacija, a nakon nje slede društvene mreže i onlajn mediji.

2. OEBS, Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (OEBS/ODIHR), Misija ODIHR-a za posmatranje izbora (EOM), Srbija, predsednički i prevremeni parlamentarni izbori 3. aprila 2022, Finalni izveštaj, 19. avgust 2022.

Aneks 1 – Politička procena u kontekstu člana 1. (3/6)

Stopa penetracije interneta konstantno raste (74 procenta 2020. godine u odnosu na 27 procenata 2006. godine), a društveni mediji igraju sve važniju ulogu (3,9 miliona korisnika Facebook-a – skoro polovina stanovništva – u 2020. godini)³.

Prema EK, privatizacija državnih medija nije dovela do veće raznolikosti stavova, niti do transparentnosti vlasništva ili izvora finansiranja, uključujući i državno finansiranje (dugotrajni nedostatak). Tržište oglašavanja je ograničeno, što doprinosi zavisnosti medija od javnog sufinansiranja. U najnovijem izveštaju EK o Srbiji zaključeno je da dok je vidljiv "ograničen napredak" u pogledu slobode izražavanja i slučajeva pretnji, zastrašivanje, govor mržnje i nasilja nad novinarima i dalje predstavljaju razlog za zabrinutost⁴.

Višestruki kanali građanskog i političkog učešća

Postoji više kanala građanskog i političkog učešća. U periodu 2020-2022. zabeleženo je ozbiljno nazadovanje kada je znatan deo opozicije bojkotovao opšte izbore, što je dovelo do toga da parlament bude de facto bez značajne političke opozicije. Prevremenim opštim izborima u aprilu 2022. godine prethodila su dva paralelna procesa međustranačkog dijaloga, u kojem su učestovale vlast i opozicija, što je predstavljalo poboljšanje u smislu kanala učešća.

Sloboda osnivanja političkih stranaka i postojanje organizovane opozicije

Sloboda osnivanja političkih stranaka je garantovana Ustavom i takođe postoji u praksi, što se vidi po prisustvu opozicije koja je u stanju da slobodno sprovodi kampanje i protivi se vladinim inicijativama. Dok je opozicija uglavnom bojkotovala opšte izbore 2020. godine, na prevremenim parlamentarnim izborima 2022. godine učestvovalo je sedam političkih stranaka i deset koalicija političkih stranaka. U nacionalnom parlamentu trenutno je zastupljeno više od 30 političkih stranaka. Četvrtinom stalnih odbora parlamenta predsedava opozicija.

Vladavina prava i pristup pravdi

Vladavina prava

Ključne zakonodavne i institucionalne mere zaštite vladavine prava su uspostavljene. Ustavne garancije pristupa pravdi su uspostavljene. Pravo na pravično suđenje i slobodu od proizvoljnog hapšenja i pritvora zaštićeno je Ustavom Srbije i Krivičnim zakonikom. Srbija nastavlja da postepeno napreduje u sprovođenju sveobuhvatne reforme pravosuđa i u njegovom usklađivanju sa evropskim standardima.

U martu 2022. godine usvojen je Akcioni plan za sprovođenje Strategije razvoja pravosuđa za period 2020-2025. godine, kojim se bliže određuju reformske aktivnosti. Iako je ostvaren napredak usvajanjem novih zakona, još uvek dosta toga treba uraditi kako bi se povećala efikasnost pravosuđa.

Nezavisnost pravosuđa

Nezavisnost i nepristrasnost sudstva zagarantovane su Ustavom i uspostavljene su ključne mere zaštite.

Srpske vlasti su u prošlosti često kritikovane zbog vršenja neprimerenog političkog uticaja na pravosuđe. One su u februaru 2022. godine napravile važan korak ka jačanju nezavisnosti i odgovornosti pravosuđa – usvajanjem relevantnih ustavnih amandmana, zajedno sa ustavnim zakonom kojim se utvrđuju koraci i rokovi za njihovu implementaciju. Venecijanska komisija Saveta Evrope je konsultovana tokom procesa izrade i usvojena je većina njenih preporuka. Amandmanima se predviđa da sva sudska imenovanja (izuzev budućeg vrhovnog tužioca) budu u nadležnosti bilo budućeg Visokog saveta sudstva (VSS) ili Visokog saveta tužilaštva (VST), čime se jačaju mere zaštite od potencijalnog političkog uticaja.

Kako bi se ta poboljšanja pretočila u praksu, potrebno je u sledećem koraku usvojiti odgovarajuće implementacione propise, nakon čega sledi samo sprovođenje. U najnovijem izveštaju o napretku Srbije, objavljenom u novembru 2023., EK je priznala „blagovremeno usvajanje većine implementacionih zakona dajući praktičan efekat ustavnim amandmanima iz 2022. godine, dok dva zakona o sprovođenju tek treba da budu usvojena”.

3. Internet World Stats: <https://www.internetworldstats.com/europa1.htm>; 4. Evropska komisija, Izveštaj za Srbiju za 2023. godinu (Saopštenje o politici proširenja EU za 2023. godinu)

5. Evropska komisija, Izveštaj o Srbiji 2023 (Saopštenje o politici proširenja EU 2023);

Aneks 1 – Politička procena u kontekstu člana 1. (4/6)

Opšte uzev, uprkos prethodno pomenutim pozitivnim promenama, i dalje postoje razlozi za zabrinutost kada je reč o nepristrasnosti i profesionalizmu pravosuđa.

Vlada i građani jednako podležu zakonima

Novi Zakon o Zaštitniku građana i izmene i dopune Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja usvojeni su 2021. godine. Pravo građana na administrativnu pravdu i dalje je ograničeno, jer je revizija presuda Upravnog suda moguća samo u ograničenom broju slučajeva i samo putem vanrednih pravnih lekova.

Delotvorne politike i institucije za sprečavanje korupcije

Korupcija i dalje predstavlja ozbiljan razlog za zabrinutost, a i građani je i dalje smatraju rasprostranjenom pojavom. Prema Indeksu percepcije korupcije (CPI) organizacije Transparency International za 2022. godinu, Srbija se nalazi na 101. mestu na listi od 180 zemalja (što je značajno slabiji rezultat u poređenju s 77. mestom 2017. godine)⁵.

U svom najnovijem izveštaju (Peti krug evaluacije), Grupa država Saveta Evrope protiv korupcije (GRECO) uputila je Srbiji niz preporuka koje su se odnosile na sprečavanje korupcije i unapređenje integriteta na najvišim izvršnim funkcijama i u organima za sprovođenje zakona. U izveštaju se potvrđuje da Agencija za sprečavanje korupcije (ASK) igra važnu ulogu u mnogim oblastima. Istovremeno, ukazuje se na nedostatak javne strategije za sprečavanje korupcije koja eksplicitno obuhvata lica sa najvišim izvršnim funkcijama (LNIF); potrebu za sistematskom kontrolom od strane ASK izjava o imovini LNIF; potrebu za dodatnim naporima za povećanje transparentnosti zakonodavnog procesa u vezi sa vladinim inicijativama i kontaktima LNIF sa lobistima. GRECO je takođe preporučio da se reformiše postojeći Kodeks policijske etike i usvoji strategija za sprečavanje korupcije u policiji.

Srbija trenutno prolazi kroz postupak provere usklađenosti u okviru Četvrtog kruga evaluacije koji obuhvata narodne poslanike, sudije i tužioce.

U najnovijem izveštaju o usklađenosti, u potpunosti je sprovedeno 61,5 procenata preporuka, a delimično 38,5 procenata⁶. Iako su zabeleženi rezultati u pogledu uspešnih istraga i krivičnog gonjenja slučajeva korupcije uopšte, nema mnogo osuđujućih presuda za korupciju na visokom nivou, premda se nedavno njihov broj neznatno povećao.

Građanska i politička prava

Sloboda govora, informisanja, veroispovesti, savesti, kretanja, udruživanja, okupljanja i privatnog vlasništva

Ustavom i odgovarajućim zakonima zabranjuje se diskriminacija po osnovu pola, rase, jezika, vere, nacionalnog ili socijalnog porekla, imovinskog ili socijalnog statusa. Ustav garantuje osnovne slobode i prava građana koje priznaje međunarodno pravo, uključujući slobodu govora, informisanja, veroispovesti i savesti, kretanja, udruživanja i okupljanja i privatne imovine. Srbija je potpisala i ratifikovala najvažnije međunarodne instrumente u oblasti ljudskih prava.

Iako se manje verske grupe žale na preostale nedoslednosti i na nedovoljnu transparentnost procesa registracije, sloboda misli, savesti i veroispovesti se generalno poštuje. Postignut je određen napredak u pogledu prava osoba sa invaliditetom. Međutim, iako postoji opšti zakonodavni okvir, socijalna integracija osoba sa invaliditetom i dalje je ograničena.

Srbija je u septembru 2022. godine bila domaćin – prvog na Zapadnom Balkanu – Evroprajda.

5. Transparency International, Indeks percepcije korupcije za 2022. godinu; 6. GRECO, Peti krug evaluacije, Izveštaj o evaluaciji, Srbija, 5. jul 2022.

Aneks 1 – Politička procena u kontekstu člana 1. (5/6)

Putanju kojom je trebalo da kreće Evroprajd su prvobitno zabranile vlasti i održavanje šetnje je bilo neizvesno do poslednjeg trenutka. Period pre šetnje obeležen je pravnom i političkom neizvesnošću usred oprečnih poruka koje su stizale od vlasti. Šetnja se na kraju dogodila 17. septembra 2022. godine i prošla je bez većih incidenata.

Postignut je napredak u pogledu imovinskih prava, naročito u pogledu imovine konfiskovane za vreme komunističkog režima. Na osnovu koeficijenta za finansijsku restituciju kada restitucija u naturi nije moguća, vlada je u januaru 2022. godine izdala obveznice.

Poslednja ocena dosadašnjih rezultata Srbije u oblasti ljudskih prava u okviru Univerzalnog periodičnog pregleda Ujedinjenih nacija usvojena je 2018. godine. Glavne preporuke se odnose na prava dece (16 procenata preporuka), prava žena (16 procenata) i prava manjina (16 procenata). Srbija je podržala 92 procenta od ukupno 184 preporuka sačinjenih kroz proces revizije⁷.

Uključenost žena, etničkih i drugih manjina u politiku

Zakonodavni okvir za zaštitu etničkih manjina je generalno uspostavljen, u skladu sa Okvirnom konvencijom Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina, čija je Srbija potpisnica, i on se generalno poštuje. U Srbiji postoje 23 etničke manjine, koje su formirale Nacionalne savete nacionalnih manjina i ostvaruju svoja prava kroz njih. Prema popisu iz 2011. godine (rezultati popisa za 2022. tek će biti objavljeni u aprilu 2023. godine), oko 17 procenata građana se izjašnjava kao ne-etnički Srbi.

Najmnogobrojnije grupe su Mađari (3,53 procenta), Romi (2,05 procenata) i Bošnjaci (2,02 procenta).

Na poslednjim opštim izborima, 70 od 116 registrovanih političkih stranaka registrovano je kao predstavnici etničkih manjina. U trenutnom skupštinskom sazivu Srbije, 13 mesta su dobile partije etničkih manjina, ne računajući pripadnike manjina koji su poslanici na listama drugih političkih stranaka i koalicija.

Međuetnički odnosi u Srbiji su neujednačeni i variraju od regiona do regiona. Generalno su dobri u Vojvodini, ali su napetiji na području Sandžaka (gde je prisutna velika bošnjačka zajednica) i u tri opštine na jugu Srbije sa znatnim udelom albanskog stanovništva (Preševo, Bujanovac i Medveđa), gde je lokalno albansko stanovništvo masovno bojkotovalo poslednji popis. I Sandžak i tri pomenute opštine su i dalje nerazvijene.

Romi su i dalje najugroženija i najdiskriminisana manjina, mada su postignuta određena poboljšanja. Vlasti su preduzele mere za poboljšanje upisa Roma u matične knjige, kao i za povećanje njihove socijalne uključenosti i pristupa obrazovanju. Srbija je 2022. godine usvojila novu strategiju, sa ciljem da se uskladi sa strateškim okvirom EU za Rome za period 2020-2030. godine.

Ključni zakonodavni elementi za unapređenje i sprovođenje rodne ravnopravnosti su uspostavljeni. Broj žena koje se kandiduju na izborima i žena u parlamentu je u stalnom porastu. U sadašnjem sazivu srpskog parlamenta, žene predstavljaju impresivnih 38 procenata poslanika. U Srbiji je 2017. godine po prvi put u istoriji izabrana žena za premijera (i u širem regionu Zapadnog Balkana takođe), koja je od tada ponovo izabrana još dva puta. Osim toga, nekoliko članova Vlade su takođe žene.

7. Ujedinjene nacije, Univerzalni periodični pregled, Srbija, i UPR Info statistika, dostupni su na [\(https://upr-info-database.uwazi.io/en/library/?q=\(allAggregations:lf.filters:\(cycle:\(values:!\(%27567eec7b-d5ab-4c36-a712-57c38fae9124%27\)\),state_under_review:\(values:!\(ixiq18ibzas\)\)\),from:0,includeUnpublished:lf,limit:30,order:desc,sort:creationDate,types:!\(%275d8ce04361cde0408222e9a8%27\),unpublished:lf\)](https://upr-info-database.uwazi.io/en/library/?q=(allAggregations:lf.filters:(cycle:(values:!(%27567eec7b-d5ab-4c36-a712-57c38fae9124%27)),state_under_review:(values:!(ixiq18ibzas))),from:0,includeUnpublished:lf,limit:30,order:desc,sort:creationDate,types:!(%275d8ce04361cde0408222e9a8%27),unpublished:lf))

Na poslednjim opštim izborima, sve političke stranke su ispunile zahtev zakona o uvođenju rodne kvote od 40 procenata (42 procenta svih kandidata bile su žene i žene su predvodile četiri izborne liste). Tri od osam predsedničkih kandidata su takođe bile žene.

U svakodnevnom životu, pored slabije zastupljenosti na tržištu rada od muškaraca i razlika u nivoima zarada muškaraca i žena, glavni razlog za brigu predstavlja nasilje u porodici, koje se često ne prijavljuje. Srbija je 2012. potpisala Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Sloboda od uznemiravanja, zastrašivanja i mučenja

Ustavne garancije protiv uznemiravanja, zastrašivanja i mučenja su na snazi i u velikoj meri su prihvaćene u praksi. Delegacija Evropskog komiteta Saveta Evrope za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) poslednji put je sprovedla svoju periodičnu posetu Srbiji 9-19. marta 2021. godine. Fokus posete bio je ispitivanje načina na koji se postupa sa licima koje je policija lišila slobode i praktične primene mera zaštite tokom pritvora. U izveštaju se, pored pozdravljanja mera koje su preduzele srpske vlasti u cilju smanjenja prenaseljenosti zatvora i unapređenja stanja u zatvorima, konstatuje znatan broj navoda o raznim oblicima lošeg postupanja policijskih službenika prema pritvorenicima. U izveštaju se takođe zaključuje da istrage tužilaštva i policijski nadzorni mehanizam u vezi sa navodima o lošem postupanju nisu u skladu sa kriterijumima delotvornosti koji su utvrđeni, između ostalog, u obaveznom uputstvu koje je ranije usvojio Republički javni tužilac⁸.

8. Savet Evrope, Evropski komitet za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT), Izveštaj o periodičnoj poseti Srbiji, 9-19.03.2021, dostupan na <https://rm.coe.int/1680a5c8a4>. Godini